

באותו הזמן. (331)

ענה רב אסי ואמר לרבי זירא: **לא סלקא דעתך!** לא יתכן לפרש את הפסוק בתבואה שלא הביאה שלישי בשביעית, שהרי מוכח בפסוק אחר שאין הכתוב מדבר אלא בתבואה שהביאה שלישי:

דכתיב [שמות כג]: **"והג האסיף [סוכות] בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה"**.

מאי אסיף? מהו האסיף המוזכר בפסוק?

אילימא, אם נאמר שחג הסוכות נקרא "חג האסיף", והכתוב בא להשמיענו שחג הסוכות הוא **חג הבא בזמן אסיפה** [בזמן שרגילים לאסוף את התבואה מן השדה], אם כן קשה: **הכתיב** בסוף הפסוק **"באספך את מעשיך מן השדה"**, ומכאן אנו יודעים שחג הסוכות בא בזמן אסיפה, ומדוע הוצרך הכתוב לקרוא לסוכות "חג האסיף"?

ובהכרח, שאין כוונת הכתוב לומר שחג הסוכות נקרא חג האסיף.

אלא, מאי אסיף? — קציר!

וכך אמר הכתוב: (332)

"חג" אשר הוא "באספך את מעשיך מן השדה" — ה"אסיף" שאתה קוצר בו נחשב

אמר קרא [דברים לא י]: **"מקץ שבע שנים** [בסוף שבע שנות השמיטה, בתחילת השנה הראשונה של השמיטה הבאה (330)] **במועד שנת השמיטה בחג הסוכות"**.

ודברי הכתוב צריכים ביאור: **"שנת השמיטה" — מאי עבדתיה?!**

מה ענינה של שנת השמיטה לחג הסוכות בשנה השמינית, בסוף שבע שנים?! והרי החל מראש השנה של השנה השמינית כבר עברה וחלפה לה שנת השמיטה. ומאותה שעה — שנה שמינית היא!

אלא כך אמר הכתוב: יש דבר שגדל בשמינית ובכל זאת נוהגים בו דיני שביעית. והכתוב בא לומר לך, **שכל תבואה שהביאה שלישי מגידולה בשביעית לפני ראש השנה** — **אתה נוהג בה מנהג דיני שביעית גם בשנה השמינית**.

אמר ליה רבי זירא לרב אסי יש להקשות על דבריך:

ג-א **ודלמא לא עייל כלל**, אולי הכתוב מדבר בתבואה שלא התחילה להתבשל בשביעית כלל, **וקאמר רהמנא — תשמט ותזיל!** שאמר הכתוב כי שנת השמיטה ממשיכה לנהוג עד **חג הסוכות**, ואסור לחרוש ולקצור

331. כך כתב רש"י. ופירש הריטב"א שלפי שאלת רבי זירא, שהפסוק מדבר בלא התחילו להתבשל כלל. ודאי אין על הפירות דין פירות שביעית. והן מותרים לגמרי כדין פירות שאר השנים, אך למסקנא שהפסוק מדבר בפירות שהביאו שלישי, אם כן, יש על הפירות דין פירות שביעית לעולם.

332. [לפי דרשת חכמים, יתכן שאסיף המוזכר

ממעשר. ואילו התבואה והזיתים ראויים גם לפני שהביאו שלישי, ולכן הגמרא שואלת מנין שעונת המעשרות שלהן היא משיביאו שלישי. וכן כתב הר"ש שביעית ב ז. עיין שם. [אבל עיין ריטב"א].

330. על פי רש"י על התורה שם. ומקורו מהגמרא סוטה מא א, עיין שם.

אמר ליה רבי זירא: לאו אמינא לך, וכי לא אמרתי לך כבר: (335) לא תפיק נפשך לבר מהלכתא! אל תוציא את עצמך מלקבל את ההלכה שבידי חכמים [לדקדק איך יתכן דבר זה (336)].

שהרי כל המידות שנתנו חכמים — כן הוא, שנתנו שיעור מצומצם ומדוייק. כגון:

א. בארבעים סאה הוא [האדם] טובל. (337)

ואילו בארבעים סאה חפר קורטוב [מידה קטנה מאוד (338)] אינו יכול לטבול בהן.

ב. אוכל כביצה מטמא [מטמא או נטמא] טומאת אוכלין. שנאמר [ויקרא יא לד] בענין טומאת אוכלין: "מכל האוכל אשר יאכל, יטמא". מלמד הכתוב "אשר יאכל", שרק אוכל הנאכל בבת אחת מקבל טומאה, ושיערו חכמים שבית הבליעה מכיל כביצה בדיוק, לא פחות ולא יותר.

"בצאת השנה", שהוא שייך לשנה השביעית היוצאת.

וקים להו לרבנן, חכמים יודעים דכל תבואה שנקצרה בחג הסוכות, בידוע שהביאה שליש מבישולה לפני ראש השנה.

וקא קרי לה, וקורא הכתוב לאותה תבואה "בצאת השנה", דהיינו שתבואה זו שייכת לשנה היוצאת.

ומכאן למדו שהתבואה שייכת לשנה שבה היא הביאה שליש מבישולה. (333)

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: וכי קים להו לרבנן, וכי חכמים כה בקיאים בטיב גידול התבואה, שיכולים הם להבדיל בין גידול של שליש לגידול של פחות משליש, עד כדי כך שאמרו שאין התבואה ראויה להקצר בחג הסוכות אלא אם הביאה שליש בשנה שעברה! (334)

336. ר"ח.

337. שנאמר: "ורחץ את כל בשרו במים". ודייקו חכמים "כל בשרו" היינו מים שכל גופו עולה [מתכסה] בהן. וכמה הן? אמה על אמה ברום ג' אמות. ושיערו חכמים שהן 40 סאה. חגיגה דף יא.

[ולפי זה נראה שרבי זירא בא להוכיח משם שחכמים תננו שיעור קבוע, אף על פי שגם שם אפשר לשאול: וכי כאשר יש במים 40 סאה פחות קרטוב כבר אין גופו של האדם יכול להתכסות בהן? ועיין ריטב"א ור"ח].

338. אחד משמינית שבשמינית בלוג. רש"י, ר"ח.

כאן היינו אסיפת התבואה מן המחובר, דהיינו הקצירה].

333. אף על פי שהכתוב מדבר בענין שביעית, למדו מזה גם לענין מעשרות, ועיין תוספות וריטב"א.

334. אף על פי שאפשר לבדוק אם התבואה הביאה שליש על ידי שקילתה, [ששוקלים 3 גרעינים כגרעין אחד שהתבשל כל צרכו, וכנ"ל בהערה 326], כל זה בגרעיני תבואה תלושים, אבל כאן מדובר בתבואה מחוברת, ולכן הגמרא תמהה: איך אפשר לכויין שכל תבואה הנקצרת בחג בידוע שהביאה שליש לפני ראש השנה? [ר"ן].

335. סוטה טז ב.

ואם תאמר שהביאו עומר דעייל, שהתבשל ביד נכרי לפני שהגיעו לארץ, יש להקשות:

הלא "קצירכם" אמר רחמנא, (343) ולא קציר נכרי! ואי אפשר להקריב את העומר מתבואה שגדלה ביד הנכרי.

ועוד לפני שהגמרא מסיימת להביא את תשובת רב כהנא, ואת סיוס דבריו של רבי ירמיה, מיד הגמרא תמהה:

ממאי דאקריבו?! מנין היו השואלים בטוחים שאכן בני ישראל הקריבו עומר בכניסתם לארץ?

דלמא, אולי באמת לא אקריבו בכניסתם לארץ את קרבן העומר!

ומתצינן: לא סלקא דעתך! לא יתכן לומר שבני ישראל לא הקריבו את העומר בכניסתם לארץ!

משום דכתיב [יהושע ה, י יא]: "ויהנו בני ישראל בגלגל, ויאכלו מעבור הארץ ממחרת

ואילו אוכל בשיעור כביצה חסר כמידת שומשום — אינו מטמא טומאת ארכלין. (339)

ג. וכן בגד בשיעור של שלשה טפחים על שלשה טפחים מטמא [נטמא ומטמא] טומאת מדרס, (340) מפני שבגד בשיעור זה ראוי לשיבה. ואילו בגד של שלשה על שלשה חסר נימא [שערה] אחת — אינו מטמא טומאת מדרס. (*340)

הדר [אחר כך] אמר רבי ירמיה: לאו מילתא היא דאמרי!

אין ממש במה שהקשיתי: וכי חכמים בקיאים לומר שהתבואה הנקצרת בסוכות הביאה שלישי בשנה שעברה.

כי יש להוכיח שחכמים אכן בקיאים בדבר:

דבעו מיניה חבריאי מרב כהנא [ששאלו החברים את רב כהנא]: עומר (341) שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ — מהיכן הקריבוהו? הרי הם לא הספיקו לגדל בעצמם תבואה! (342)

340*. [גם כאן היה מקום לשאול: וכי שלשה על שלשה פחות כל שהוא אינו ראוי לשיבה?!]

341. מנחת העומר היתה קריבה בט"ז ניסן. והעומר הוא עשירית האיפה, והיא מתירה לאכול מן התבואה החדשה, והיתה קריבה מהתבואה החדשה. שנאמר "ראשית קצירכם" ויקרא כג ט — יד.

342. בגמרא להלן מבואר [על פי הכתוב] שבני ישראל נכנסו לארץ בי' ניסן.

343. "והבאתם את עומר ראשית קצירכם". ויקרא כג י.

339. [גם כאן היה מקום לשאול: וכי חכמים יכולים לקבוע בבירור שבית הבליעה מכיל כביצה בדיוק. לא פחות ולא יותר?! ומכאן הוכיח רבי זירא שחכמים נתנו שיעור קבוע בכל מקום אף על פי שאפשר לדקדק כן. עיין ריטב"א].

340. הזב מטמא את המשכב [וכן את המושב או מרכב] עומד, יושב, שוכב, נתלה [כלומר, שעמד בכף המאזניים, והמשקל שבכף השניה הכריע ועלה הזב, הרי הכף השניה נעשה מושב] ונשען. וכלן נקראים מדרס. על פי משנה זבים ב ד ומפרשי המשנה שם.

[יום טוב ראשון של] הפסח⁽³⁴⁴⁾.

ומשמע שרק ממחרת יום טוב ראשון של הפסח אכול, אכלו מתבואת הארץ. אבל מעיקרא, לפני הבאת העומר – לא אכול.

שהם נמנעו מלאכול את התבואה החדשה קודם הקרבת עומר, ורק לאחריה, כאשר העומר התיר להם לאוכלה, ממחרת היום טוב הראשון של פסח, התחילו לאכול מתבואת הארץ.

ובהכרח דאקריבו עומר, והדר ורק אחר כך אכלו. ⁽³⁴⁵⁾

ולאחר שהגמרא סיימה את ביאור הענין של הקרבת העומר בשנה הראשונה, היא חוזרת לשאלה ששאלו את רב כהנא:

עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ – מהיכן הקריבו?

אמר להן רב כהנא: הם יכלו להביאו מכל דגן שלא הביא שלישי ביד נכרי לפני שנכנסו

לארץ, ומשנכנסו לארץ גמר להתבשל ביד ישראל. ⁽³⁴⁶⁾

והוכיח מכאן רבי ירמיה, שחכמים בקיאים בטיב גידול התבואה, ויודעים להבדיל בין תבואה שהביאה שלישי ביד נכרי, לתבואה שלא הביאה שלישי:

שהרי היה להם לחכמים לחשוש: ודלמא, שמא בשעה שקנו את התבואה מהנכרי כבר עייל התבואה שלישי בידו, ולא קים להו, ואין הם בקיאים להכיר בדבר. ומדוע לא חששו לזה?

אלא בהכרח שקים להו, חכמים בקיאים בזה, וידעו להבדיל בין תבואה שהביאה שלישי ביד נכרי, לתבואה שלא הביאה שלישי ביד נכרי.

ואם כן, הכא נמי, גם בענין תבואה הנקצרת בסוכות – קים להו. חכמים בקיאים לומר שודאי הביאה שלישי לפני ראש השנה.

אך הגמרא דוחה את ראייתו של רבי ירמיה:

אכילת הפסח קרוי ממחרת הפסח. ועיין שם ובראשונים.

345. הגמרא כאן היא שלא כדברי האומר [במנחות סד א] שמשאיר המזרח ביום ט"ז ניסן מותר לאכול מן החדש אף לפני שהקריבו את העומר. תוספות. [ועיין ריטב"א סוף ד"ה ומהדרינן לא].

346. המיעוט "קצירכם" – ולא קציר גוי, מדבר בתבואה שהביאה שלישי. אבל לפני שהתבואה הביאה שלישי היא לא נקראת קציר. [מפני שאין דרך לקצרה אז]. ריטב"א.

344. רש"י פירש ש"ממחרת הפסח" היינו ממחרת יום ראשון של פסח. אבל תוספות [בתירוצם השני] והריטב"א פירשו ממחרת אכילת קרבן הפסח. [שנאכל בליל ט"ו].

תוספות מביאים בשם רבינו אברהם אבן עזרא שהקשה: הרי נאמר [במדבר לג ג]: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה". ובני ישראל יצאו בט"ו בניסן. ומכאן שט"ו בניסן הוא הנקרא "ממחרת הפסח". כלומר, ממחרת שחיטת הפסח [הנשחט ב"ד ניסן]! ואילו העומר היה קרב בט"ז ניסן! [עיין שם מה שתירץ לו רבנו תם. ותוספות הקשו על תירוצו]. ותירצו תוספות, שאף ט"ז ניסן שהוא ממחרת

אך הגמרא חוזרת בה מתירוך זה:

אלא מאי, מה רצונך לומר, שמדובר בתבואה דעייל רבעא או דנקא, שהעומר שהקריבו ישראל הביא רבע או שישית גידולו [שהם פחות משליש] ביד נכרי.

הרי אכתי, עדיין גם על זה יש לתמוה: וכי בחמשה יומי — מי קא מליא?! וכי בחמשה ימים בלבד, תבואה כזאת גומרת להתמלאות!?

אלא, מאי אית לך למימר, מה אתה מוכרח לומר, שארץ ישראל היא שונה משאר הארצות, משום ש"ארץ צבי" כתיב בה [דניאל יא].

ומשמעות הדברים היא, כשם שהצבי מהיר יותר מכל החיות, כך גם ארץ ישראל מהירה להבשיל את פירותיה יותר משאר כל הארצות. ולכן התבואה שהביאה רבע או שישית בכניסתם לארץ, התבשלה כל צרכה בחמשה ימים בלבד.

הכא נמי גם בזה נאמר, ש"ארץ צבי" כתיב בה בארץ ישראל, והרי היא שונה משאר הארצות, ופירותיה ממהרים להבשיל בתוך חמשה ימים את כל בישראלם.⁽³⁴⁷⁾

ולפי זה, יתכן שכאשר בני ישראל נכנסו לארץ, בדקו ומצאו תבואה שלא התחילה להתבשל כלל, והיא התמלאה בידם תוך חמשה ימים, עד לקצירת העומר, ואף על פי

ודלמא לא עייל כלל, אולי כאשר הגיעו בני ישראל לארץ, בדקו ומצאו תבואה שלא התחילה להתבשל כלל, וממנה הביאו את העומר, וזה דבר הניכר לכל אדם.

אבל, היכא דעייל ריבעא, בתבואה שכבר התבשלה לפחות רבע מבישולה, עדיין יתכן שבין שלישי לפחות משליש לא קים להו. שחכמים לא בקיאים להבחין בדבר!

והגמרא מנסה ליישב את דברי רבי ירמיה:

לא סלקא דעתך! לא יתכן לומר שהעומר שהביאו ישראל בכניסתם לארץ, לא התחיל להתבשל ביד נכרי!

דכתיב [יהושע ד ט]: "והעם עלו מן הירדן [לארץ ישראל] בעשור לחודש הראשון [ניסן]".

ואי סלקא דעתך דלא עייל כלל, ואם תאמר שהקריבו את העומר מתבואה שלא התחילה להתבשל כלל לפני שנכנסו לארץ, אם כן קשה: וכי בחמשה יומי מי קא מליא?! וכי בחמשה ימים יכולה תבואה שלא התבשלה כלל להתמלאות!?

אלא בהכרח, שהעומר שהקריבו ישראל בכניסתם לארץ התחיל להתבשל ביד נכרי לפני שנכנסו לארץ, ולא הביא שלישי ביד נכרי. ומכאן הוכיח רבי ירמיה שחכמים היו בקיאים להבדיל בין תבואה שהביאה שלישי ביד נכרי, לתבואה שלא הביאה שלישי ביד נכרי.

בידוע שהביאה שלישי לפני ראש השנה. [דהיינו לפני 15 ימים]?
ותירצו: להקרכת העומר מספיק שיהיה רך

347. קשה: מאחר שארץ ישראל ממהרת לבשל את פירותיה בתוך חמשה ימים. אם כן, איך הגמרא לעיל אמרה שכל תבואה הנקצרת בחג

יש לדחות את דבריך: כי והכתיב במקום אחר בתורה [דברים טז]: "באספך מגרנדך ומיקבך".

ואמר מר [רבי יוחנן⁽³⁴⁸⁾]: בפסולת גורן ויקב הכתוב מדובר. שהכתוב בא ללמד לעשות את סכך הסוכה רק מדברים שהם כעין פסולת הגורן [פסולת התבואה, כגון קש], ופסולת היקב [פסולת הגפנים, כגון זמורות] שהם גדלים מן הארץ, ואינם מקבלים טומאה.⁽³⁴⁹⁾

ולפי זה, כך יש לפרש את הפסוק שהביא רב אסי [שמות כג] "וחג האסיף" — חג הבא מפסולת הנאספת מהגרנות ומהיקבים, וזהו שם החג.

והרי זה כאילו נאמר "וחג הסוכות בצאת השנה", והכתוב מוסיף ומבאר אימתי יעשו את חג הסוכות: "באספך את מעשיך [בזמן שרגילים לאסוף את התבואה] מן השדה".

אמר רבי זירא: הא מילתא הואי בידן, מדברי רב אסי חשבנו ללמוד שבתבואה הולכים בה אחר השנה שהיא הביאה בה שלישי.

ואתא [ובא] רבי חנינא, שדא ביה נרגא [השליך בו גרן].

כלומר, דחה את דברי רב אסי, ואמר שה"אסיף" המוזכר בפסוק אינו מיותר.

שאינן דרך התבואה להתבשל תוך חמשה ימים.

ובכך נדחתה ראייתו של רבי ירמיה שחכמים בקיאים להבדיל בין תבואה שהביאה שלישי לפחות משלישי.

ומכל מקום, עדיין יש לומר כדברי רב אסי, גם בלא ראייתו של רבי ירמיה, שחכמים בקיאים ויודעים שכל תבואה שנקצרת בסוכות בידוע שהביאה שלישי לפני ראש השנה.

ונאמר [שמות כג]: "וחג האסיף בצאת השנה", ו"אסיף" היינו קציר. וכך אמר הכתוב: כל תבואה הנקצרת בחג הסוכות, שהביאה שלישי לפני ראש השנה, הרי היא שייכת לשנה היוצאת.

מתקיף לה רבי חנינא לדברי רב אסי, ותמה על דבריו:

ומי מצית אמרת דהאי "אסיף" — קציר הוא?! וכי אתה יכול לומר שה"אסיף" המוזכר בענין חג הסוכות, פירושו "קציר"?!⁽³⁴⁹⁾

והרי, מדוע אתה [רב אסי] מוציא את המילה "אסיף" ממשוטו של מקרא? מפני שאתה אומר שהמילה "אסיף" מיותרת, היות שנאמר בהמשך אותו פסוק: "באספך את מעשיך מן השדה"!

348. סוכה יב א.

349. אדם כלים ואוכלין מקבלים טומאה. אבל פסולת גורן ויקב שאינה אוכלין ואינה כלי, אינה מקבלת טומאה.

ומלא. שנאמר "כרמל" [ודרשו נוטריקון] — רך ומלא]. וזה יכול להיות בתוך חמשה ימים, אבל אין דרך בני אדם לקצור את התבואה עד שתתבשל לגמרי. תוספות [ע"ש] ורשב"א וריטב"א.

"וזרעתם את השנה השמינית [בשעה שתזרעו בשנה השמינית, אזי עדיין] ואכלתם מן התבואה ישן [ממה שזרעתם בשנה השישית], עד השנה התשיעית".

ומכאן שאכלו מן התבואה שלש שנים: מקצת השישית, וכל השביעית, והשמינית.

ואם כן, מדוע הוצרך הכתוב לומר: "ועשת את התבואה לשלש השנים"? אלא, שפסוק זה הוא מיותר, ונכתב כדי שנדרוש ממנו "לשליש".

ועד כה למדנו שירקות מתעשרים לפי שנת לקיטתם. ודגן תירוש ויצהר מתעשרים לפי השנה שהביאו שליש.

ועתה הגמרא מביאה שדין הקטניות שונה מדין הירקות⁽³⁵¹⁾ ומדין דגן תירוש ויצהר:

תנן התם במסכת שביעית [ב ז]: האורז והדוחן והפרגין והשומשמיני [מיני קטניות] שהשרישו לפני ראש השנה —

אם היה זה ראש השנה של שנה רגילה, שאינה של שמיטה, וגדלו בה אחר שכבר השרישו בשנה הקודמת, לפני ראש השנה — הרי הם מתעשרין לשעבר, כדין פירות השנה שעברה.

דהיינו, אם היתה השנה שעברה, שנה ראשונה או שניה, מפריש מעשר שני, ואם

אלא, מאחר שנדחו דברי רב אסי, חוזרת השאלה: מנלן שבתבואה הולכים אחר השנה שבה היא הביאה שליש?

ומתצינן: כדתניא בבבביתא:

רבי יונתן בן יוסף אומר: נאמר [ויקרא כה, כ כא] "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע. וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת [ותעשה] את התבואה לשלש השנים".

יג-ב ודרשו חכמים: אל תקרי "לשליש", אלא "לשליש".

כלומר עשייתה של התבואה, היא כאשר הביאה שליש מבישולה.⁽³⁵⁰⁾

ומקשינן על הברייתא: והא מיבעי ליה לגופיה!

הרי המקרא הזה אינו מיותר, שהוא בא לענות תשובה על השאלה "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית?"

והואיל והמקרא אינו מיותר, מנין לנו להוציא את הפסוק מפשוטו "לשליש" במקום "לשלוש"?!?

ומתצינן: המקרא הזה, "ועשת את התבואה לשלש השנים", הוא אכן מיותר. שהרי כתיב קרא אחרניא [שם פסוק כב]:

והקלח שלהם. תוספות רי"ד. מלשון הרמב"ם בהלכות מעשר שני פרק א הלכה ב מוכח שהולכין בקטניות אחר עונת המעשרות. ובהלכה ח הביא את דין ארבעת מיני הקטניות המובאים בגמרא כאן. ומכאן שהגמרא מדברת דוקא בארבעת המינים הללו [וכן בפול

350. תוספות. ונראה שכן כוונת רש"י, [ואולי צריך להגיה בדבריו כלשון תוספות]. אבל עיין ר"ח וריטב"א.

351. הקטניות הם מינים שאוכלים את זרעיהם, ואילו הירקות הן מינים שאוכלים את העלים